

Інженерія знань

6 курс, осінь 2021

- Доц. Баклан І.В.
- Email: iaa@ukr.net
- Web: baklaniv.at.ua

Лекція 3

Мова штучного інтелекту

LISP

СТУДЕНТ -> УЧАЩИЙСЯ

|

|-> ПІБ -> ТЕКСТ -> ПЕТРЕНКО ІВАН МИКОЛАЙОВИЧ

V

|-> ГРУППА -> ТЕКСТ -> ІІ-91

V

|-> ФАКУЛЬТЕТ -> ТЕКСТ -> ІОТ

V

|-> ДНЮХА -> ДАТА -> 25 2 2000

Треба створити програмну структуру, за допомогою якої зберігаються подібні дані.

Для цього використовуємо LISP. Структуру подаємо у вигляді складного списку.

(СТУДЕНТ (УЧАЩИЙСЯ)

((ПІБ (ТЕКСТ (ПЕТРЕНКО ІВАН МИКОЛАЙОВИЧ))))

(ГРУППА (ТЕКСТ (ІП-91)))

(ФАКУЛЬТЕТ (ТЕКСТ (ІОТ)))

(ДНЮХА (ДАТА (25 2 2000))))))

Для зберігання списку в середовищі LISP використовуємо виклик наступної функції:

```
(setq spisok `(СТУДЕНТ (УЧАЩИЙСЯ) ((ПІБ (ТЕКСТ  
(ПЕТРЕНКО ІВАН МИКОЛАЙОВИЧ))) (ГРУППА (ТЕКСТ  
(ІІ-91))) (ФАКУЛЬТЕТ (ТЕКСТ (ІОТ))) (ДНЮХА (ДАТА (25 2  
2000))))))
```

```
ighor@ighor-notebook:~$ clisp
i i i i i i i      00000  0      0000000  00000  00000
I I I I I I I      8      8  8      8      8  0  8  8
I \ \ '+' / I      8      8      8      8      8  8
 \ \ -+-' /      8      8      8      00000  80000
  \ \ -| -' /      8      8      8      8  8
   \ \ -|-| -' /      8  0  8      8      0  8  8
   -----+-----      00000  8000000  0008000  00000  8

Добро пожаловать GNU CLISP 2.49.60+ (2017-06-25) <http://clisp.org/>

Copyright (c) Bruno Haible, Michael Stoll 1992, 1993
Copyright (c) Bruno Haible, Marcus Daniels 1994-1997
Copyright (c) Bruno Haible, Pierpaolo Bernardi, Sam Steingold 1998
Copyright (c) Bruno Haible, Sam Steingold 1999-2000
Copyright (c) Sam Steingold, Bruno Haible 2001-2010

Напечатайте :h и нажмите Ввод для получения справки.

[1]> █
```

Спочатку запусимо середовище Common Lisp в терміналі ОС Ubuntu.

Після отримання запрошення > можемо ввести нашу команду.

```
[1]> (setq spisok `(СТУДЕНТ (УЧАЩИЙСЯ)
  ((ПІБ (ТЕКСТ (ПЕТРЕНКО ІВАН МИКОЛАЙОВИЧ))) (ГРУППА (ТЕКСТ (ІП-91)))
  (ФАКУЛЬТЕТ (ТЕКСТ (ІОТ))) (ДНЮХА (ДАТА (25 2 2000)))))
(СТУДЕНТ (УЧАЩИЙСЯ)
  ((ПІБ (ТЕКСТ (ПЕТРЕНКО ІВАН МИКОЛАЙОВИЧ))) (ГРУППА (ТЕКСТ (ІП-91)))
  (ФАКУЛЬТЕТ (ТЕКСТ (ІОТ))) (ДНЮХА (ДАТА (25 2 2000)))))
[2]> █
```

Після введення функції інтерпретатор виводить на екран значення функції. В нашому випадку список.

Функція встановлює зв'язок між іменем **spisok** та нашим списком.

```
[2]> spisok  
(СТУДЕНТ (УЧАЩИЙСЯ)  
  ((ПІБ (ТЕКСТ (ПЕТРЕНКО ІВАН МИКОЛАЙОВИЧ))) (ГРУППА (ТЕКСТ (ІП-91)))  
  (ФАКУЛЬТЕТ (ТЕКСТ (ІОТ))) (ДНЮХА (ДАТА (25 2 2000)))))  
[3]> █
```



```
[3]> (car spisok)
```

```
СТУДЕНТ
```

```
[4]> █
```

За допомогою функції `car` отримуємо “голову” списку.

```
[4]> (cdr spisok)
((УЧАЩИЙСЯ)
 ((ПІБ (ТЕКСТ (ПЕТРЕНКО ІВАН МИКОЛАЙОВИЧ))) (ГРУППА (ТЕКСТ (ІП-91)))
 (ФАКУЛЬТЕТ (ТЕКСТ (ІОТ))) (ДНЮХА (ДАТА (25 2 2000)))))
[5]> █
```

Отримання хвоста списку.

Складна функція

```
[5]> (caadr spisok)
```

```
УЧАЩИЙСЯ
```

```
[6]> █
```

Визначення користувачької функції.

```
[6]> (defun синонім (x) (caadr x))
```

```
СІНОНІМ
```

```
[7]> (сінонім список)
```

```
УЧАЩИЙСЯ
```

```
[8]> █
```

Продовжимо розбір нашого списку на окремі частини.

```
[8]> (caaddr spisok)
(ПІБ (ТЕКСТ (ПЕТРЕНКО ІВАН МИКОЛАЙОВИЧ)))
[9]> (cdaddr spisok)
((ГРУППА (ТЕКСТ (ІП-91))) (ФАКУЛЬТЕТ (ТЕКСТ (ІОТ))) (ДНЮХА (ДАТА (25 2 2000))))
[10]> (car (cdaddr spisok))
(ГРУППА (ТЕКСТ (ІП-91)))
[11]> (cadadr (car (cdaddr spisok)))
(ІП-91)
[12]> █
```

(caaddr spisok)

(cdaddr spisok)

(car (cdaddr spisok))

(cadadr (car (cdaddr spisok)))

Визначим функцію, значенням якої буде назва групи з нашого списку:

```
[12]> (defun какая-группа (x)(car (cadadr (car (cdaddr x)))))
```

```
КАКАЯ-ГРУППА
```

```
[13]> (какая-группа список)
```

```
ІП-91
```

```
[14]> █
```

1

```
(defun какая-группа (x) (car (cadadr (car  
(cdaddr x)))))
```

```
(какая-группа список)
```

Додамо в середовище ще один список аналогічної структури.

```
[14]> (setq spisok2 `(СТУДЕНТ (УЧАЩИЙСЯ)
  ((ПІБ (ТЕКСТ (ДЖУРА ОКСАНА ПЕТРІВНА))) (ГРУППА (ТЕКСТ (ІП-91)))
   (ФАКУЛЬТЕТ (ТЕКСТ (ІОТ))) (ДНЮХА (ДАТА (31 6 2000)))))
(СТУДЕНТ (УЧАЩИЙСЯ)
  ((ПІБ (ТЕКСТ (ДЖУРА ОКСАНА ПЕТРІВНА))) (ГРУППА (ТЕКСТ (ІП-91)))
   (ФАКУЛЬТЕТ (ТЕКСТ (ІОТ))) (ДНЮХА (ДАТА (31 6 2000)))))
[15]> █
```

```
(setq spisok2 `(СТУДЕНТ (УЧАЩИЙСЯ) ((ПІБ
(ТЕКСТ (ДЖУРА ОКСАНА ПЕТРІВНА))) (ГРУППА
(ТЕКСТ (ІП-91))) (ФАКУЛЬТЕТ (ТЕКСТ (ІОТ)))
(ДНЮХА (ДАТА (31 6 2000)))))
```

Перевіримо як працюють наші користувацькі функції на новому списку.

```
[15]> (сінонім spisok2)
```

```
УЧАЩИЙСЯ
```

```
[16]> (какая-группа spisok2)
```

```
ІП-91
```

```
[17]> █
```

(сінонім spisok2)

(какая-группа spisok2)


```
[3]> (defun ПІБ (x) (cadar (cdr (caaddr x))))
```

```
ПІБ
```

```
[4]> (піб список)
```

```
(ПЕТРЕНКО ІВАН МИКОЛАЙОВИЧ)
```

```
[5]> (піб список2)
```

```
(ДЖУРА ОКСАНА ПЕТРІВНА)
```

Визначимо функцію, яка видає список прізвища, ім'я та по-
батькові з наших списків.

```
(defun ПІБ (x) (cadar (cdr (caaddr x))))
```

```
(піб список)
```

```
(піб список2)
```

Визначимо функцію яка видає лише прізвище з нашого списку.

```
[8]> (defun прізвище (x) (car (піб x)))  
ПРІЗВИЩЕ  
[9]> (прізвище список)  
ПЕТРЕНКО  
[10]> (прізвище список2)  
ДЖУРА  
[11]> █
```

1

```
(defun прізвище (x) (car (піб x)))
```

```
(прізвище список)
```

```
(прізвище список2)
```

Визначимо функцію яка видає лише ім'я з нашого списку.

```
[11]> (defun імя (x)(cadr (піб x)))  
ІМЯ  
[12]> (імя список)  
ІВАН  
[13]> (імя список2)  
ОКСАНА  
[14]> █
```

9

```
(defun імя (x)(cadr (піб x)))
```

```
(імя список)
```

```
(імя список2)
```

Визначимо функція, яка видає список, що складається з прізвища та імені.

```
[14]> (defun хто (x) (list (прізвище x)(імя x)))
```

```
ХТО
```

```
[15]> (хто список)
```

```
(ПЕТРЕНКО ІВАН)
```

```
[16]> (хто список2)
```

```
(ДЖУРА ОКСАНА)
```

```
[17]> █
```

Таким чином за короткий проміжок часу ми створили простеньку мову для роботи з базою знань.

Завдання: 1. Додати до спискової структури ще підструктури “Телефон” та “Адреса”.

2. Створити список зі своїми власними даними.

3. Написати функції “який-телефон” та “яка-адреса”, які видають відповідні значення з введених списків.

Більшість операторів в Common Lisp - це функції, але не всі. Виклики функцій завжди обробляються подібним чином. Аргументи обчислюються зліва направо і потім передаються функції, яка повертає значення всього виразу. Цей порядок називається правилом обчислення для Common Lisp.

Проте існують оператори, які не дотримуються прийнятого в Common Lisp порядку обчислень. Один з них - **quote**, або оператор цитування. **quote** - це спеціальний оператор; це означає, що у нього є власне правило обчислення, а саме: нічого не робити.

Фактично `quote` бере один аргумент і просто повертає його текстову запис:

```
[17]> (quote (+ 3 5))  
(+ 3 5)  
[18]> █
```

Для зручності в Common Lisp можна замінювати оператор `quote` на лапки. Той же результат можна отримати, просто поставивши `'` перед цитованим виразом:

```
> '(+3 5)
```

```
(+3 5)
```

В явному вигляді оператор `quote` майже не використовується, більш поширена його скорочена запис з лапками.

Цитування в Ліспі є способом захисту вираження від обчислення.

У Ліспі є два типи, які рідко використовуються в інших мовах, - символи і списки. Символи - це слова. Зазвичай вони перетворюються до верхнього регістру незалежно від того, як ви їх ввели:

```
[20]> `Artichoke  
ARTICHOKE  
[21]> █  
_____
```

Символи, як правило, не є самообчислюваним типом, тому, щоб послатися на символ, його необхідно цитувати, як показано вище.

Список - це послідовність з нуля або більше елементів, укладених в дужки. Ці елементи можуть належати до будь-якого типу, в тому числі можуть бути іншими списками. Щоб Лисп не вважав за список викликом функції, його потрібно процитувати:

```
[23]> `(my 3 "Sons")  
(MY 3 "Sons")  
[24]> `(the list (a b c) has 3 elements)  
(THE LIST (A B C) HAS 3 ELEMENTS)  
[25]> █
```

Прийшов час оцінити одну з найбільш важливих особливостей Лиспа. Програми, написані на Ліспі, представляються у вигляді списків. Якщо наведені раніше доводи про гнучкість і елегантності не переконали вас в цінності прийнятої в Ліспі нотації, то, можливо, цей момент змусить вас змінити свою думку. Саме ця особливість дозволяє програмам, написаним на Ліспі, генерувати Лисп-код, що дає можливість розробнику створювати програми, які пишуть програми.

```
[27]> (list `( + 2 1) (+ 2 1))  
((+ 2 1) 3)  
[28]> █
```

Список може бути порожнім. В Common Lisp можливі два типи уявлення порожнього списку: пара порожніх дужок і спеціальний символ **nil**. Незалежно від того, як ви введете порожній список, він буде відображений як **nil**.

```
[28]> ()  
NIL  
[29]> nil  
NIL  
[30]> █
```

Перед **()** необязательно ставить кавычку, так как символ **nil** самообчислюваний.

Побудова списків здійснюється за допомогою функції cons.
Якщо другий її аргумент - список, вона повертає новий список з першим аргументом, доданим до його початок:

```
> (Cons 'a' (b c d))
```

```
(A B C D)
```

Список з одного елемента також може бути створений за допомогою cons і порожнього списку. Функція list, з якої ми вже познайомилися, - всього лише більш зручний спосіб послідовного використання cons.

```
> (Cons 'a (cons 'b nil))
```

```
(A B)
```

```
> (List 'a 'b)
```

```
(A B)
```

В Common Lisp істинність за замовчуванням видається символом **t**. Як і **nil**, символ **t** є самообчислювальним. Наприклад, функція **listp** повертає істину, якщо її аргумент - список:

```
> (Listp ' (a b c))
```

T

Функції, які повертають логічні значення «істина» або «брехня», називаються предикатами. В Common Lisp імена предикатів часто закінчуються на «**p**».

Брехня в Common Lisp представляється за допомогою `nil`, порожнього списку. Застосовуючи `listp` до аргументу, який не є списком, отримуємо `nil`:

```
> (listp 27)
```

```
NIL
```


Оскільки `nil` має два значення в Common Lisp, функція `null`, що має справжнє значення для пустого списку:

```
> (Null nil)
```

```
T
```

і функція `not`, яка повертає істинне значення, якщо її аргумент хибний:

```
> (Not nil)
```

```
T
```

роблять одне і те ж.

Найпростіший умовний оператор в Common Lisp - **if**. Зазвичай він приймає три аргументи: **test-**, **then-** і **else-**вирази. Спочатку обчислює тестове **test-**вираз. Якщо воно істинне, обчислюється **then-**вираз («то») і повертається його значення. В іншому випадку обчислюється **else-**вираз («інакше»).

```
> (if (listp '(a b c))
```

```
(+ 1 2)
```

```
(+5 6))
```

```
3
```

```
> (if (listp 27)
```

```
(+ 1 2)
```

```
(+5 6))
```

```
11
```

Як і **quote**, **if** - це спеціальний оператор, а не функція, так як функції обчислюються всі аргументи, а у оператора **if** обчислює лише один з двох останніх виразів.

Вказувати останній аргумент **if** необов'язково. Якщо його пропущено, автоматично приймається за **nil**.

```
> (if (listp 27)
```

```
(+2 3))
```

NIL

Незважаючи на те, що за замовчуванням істина представляється у вигляді **t**, будь-який вираз, крім **nil**, також вважається істинним:

```
> (if 27 1 2)
```

1

Логічні оператори **and** (і) і **or** (або) діють схожим чином.

Обидва можуть приймати будь-яку кількість аргументів, але обчислюють їх до тих пір, поки не буде ясно, яке значення необхідно повернути. Якщо всі аргументи істинні (тобто не **nil**), то оператор **and** поверне значення останнього:

```
> (and t (+ 1 2))
```

3

Але якщо один з аргументів виявиться помилковим, то наступні за ним аргументи не будуть обчислені. Так само діє і **or**, обчислюючи значення аргументів до тих пір, поки серед них не знайдеться хоча б одне справжнє значення.

Ці два оператора - макроси. Як і спеціальні оператори, макроси можуть обходити звичайний порядок обчислення.

Нові функції можна визначити за допомогою оператора **defun**. Він зазвичай приймає три або більше аргументів: ім'я, список параметрів і одне або більше виразів, які складають тіло функції. Ось як ми можемо за допомогою **defun** визначити функцію **third**:

```
> (third ' (a b c d))
```

```
c
```

```
> (defun our-third (x)
```

```
(car (cdr (cdr x))))
```

```
OUR-THIRD
```

Перший аргумент задає ім'я функції, в нашому прикладі це `our-third`. Другий аргумент, список `(x)`, повідомляє, що функція може приймати строго один аргумент: `x`.

Використовуваний тут символ `x` називається змінною. Коли змінна є аргумент функції, як `x` в цьому прикладі, вона ще називається параметром.

Частина, що залишилася, `(car (cdr (cdr x)))`, називається тілом функції. Вона повідомляє Ліспі, що потрібно зробити, щоб повернути значення з функції. Виклик `our-third` повертає `(car (cdr (cdr x)))`, яке б значення аргументу `x` не було задано:

```
> (Our-third '(a b c d))  
C
```


У Ліспі немає відмінностей між програмою, процедурою і функцією. Все це функції (та й сам Лісп здебільшого складається з функцій). Не має сенсу визначати одну головну функцію, адже будь-яка функція може бути викликана в **oplevel**. У числі іншого, це означає, що програму можна тестувати по маленьких шматочках в процесі її написання.

Функції, що викликають самі себе, називаються рекурсивними. В Common Lisp є функція `member`, яка перевіряє, чи є в списку якої-небудь об'єкт. Нижче приведена її спрощена реалізація:

```
(defun our-member (obj lst)
  (if (null lst)
      nil
      (if (eql (car lst) obj)
          lst
          (our-member obj (cdr lst))))))
```

Предикат `eql` перевіряє два аргументи на ідентичність. Все інше в цьому виразі вам повинно бути вже знайоме.

```
> (our-member 'b' (a b c))
(B C)
> (our-member 'z' (a b c))
NIL
```

Опишемо словами, що робить ця функція. Щоб перевірити, чи є **obj** в списку **lst**, ми:

1. Перевіряємо, порожній чи список **lst**. Якщо він порожній, значить, **obj** не присутній в списку.
2. Якщо **obj** є першим елементом **lst**, значить, він є в цьому списку.
3. В іншому випадку перевіряємо, чи є **obj** серед решти елементів списку **lst**.

Один з найбільш часто використовуваних операторів у Common Lisp - це **let**, який дозволяє вам ввести нові локальні змінні:

```
> (let ((x 1) (y 2))  
    (+ x y))  
3
```

Вираз з використанням **let** складається з двох частин. Перша містить інструкції, що визначають нові змінні. Кожна така інструкція містить ім'я змінної і відповідне їй вираз.

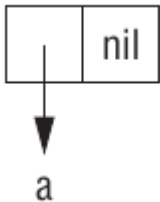
Вище нами вже вводилися **cons**, **car** і **cdr** - найпростіші функції для маніпуляцій зі списками. Насправді, **cons** об'єднує два об'єкти в один, званий клітинкою (**cons**). Якщо бути точніше, то **cons** - це пара покажчиків, перший з яких вказує на **car**, другий - на **cdr**.

За допомогою **cons**-осередків зручно об'єднувати в пару об'єкти будь-яких типів, в тому числі і інші осередки. Саме завдяки такій можливості за допомогою **cons** можна будувати довільні списки.

Нема чого представляти кожен список у вигляді **cons**-клітинок, але потрібно пам'ятати, що вони можуть бути задані таким чином. Любий непустой список може вважатися парою, що містить перший елемент списку і решту його частину. У Ліспі списки є втіленням цієї ідеї. Саме тому функція **car** дозволяє отримати перший елемент списку, а **cdr** - його залишок (який є або **cons**-клітинкою, або **nil**). І домовленість завжди була такою: використовувати **car** для позначення першого елемента списку, а **cdr** - для його залишку. Так ці назви стали синонімами операцій **first** і **rest**. Таким чином, списки - це не окремий вид об'єктів, а всього лише набір пов'язаних між собою **cons**-клітинок.

Якщо ми спробуємо використувати `cons` разом з `nil`,
> `(setf x (cons 'a nil))`
(A)

то отримаємо список, що складається з одного осередку, як показано на рис. 1.

Мал. 1. Список, що складається з однієї комірки

Такий спосіб зображення осередків називається блоковим, тому що кожна клітинка представляється у вигляді блоку, що містить покажчики на **car** і **cdr**. Викликаючи **car** або **cdr**, ми отримуємо об'єкт, на який вказує відповідний покажчик:

```
> (car x)
```

```
A
```

```
> (cdr x)
```

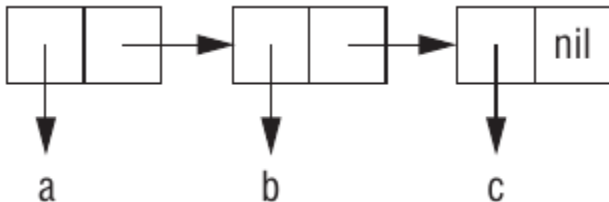
```
NIL
```


Складаючи список з декількох елементів, ми отримуємо ланцюжок осередків:

```
> (setf y (list 'a' b 'c'))  
(A B C)
```

Ця структура показана на рис. 2. Тепер `cdr` списку буде вказувати на список з двох елементів:

```
> (cdr y)  
(B C)
```


Мал. 2. Список з трьох комірок

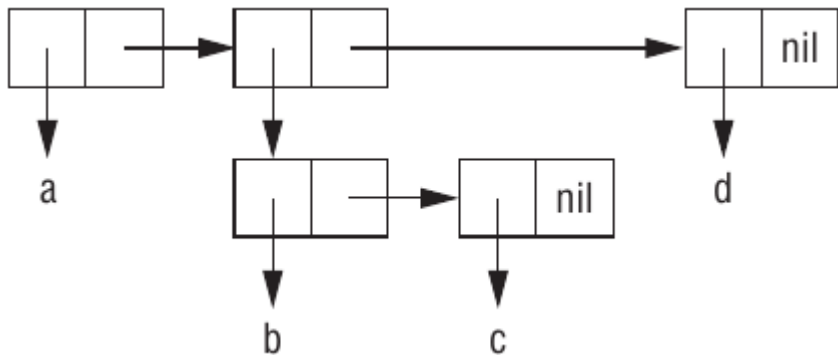
Для списку з кількох елементів показчик на `car` дає перший елемент списку, а показчик на `cdr` - його залишок.

Елементами списку можуть бути будь-які об'єкти, в тому числі і інші списки:

```
> (setf z (list 'a (list 'b 'c) 'd))  
(A (B C) D)
```

Відповідна структура показана на рис. 3; `car` другого осередку вказує на інший список:

```
> (car (cdr z))  
(B C)
```


Мал. 3. Вкладеный список

**Наступна лекція буде присвячена
продовженню розгляду мови Common
Lisp.**